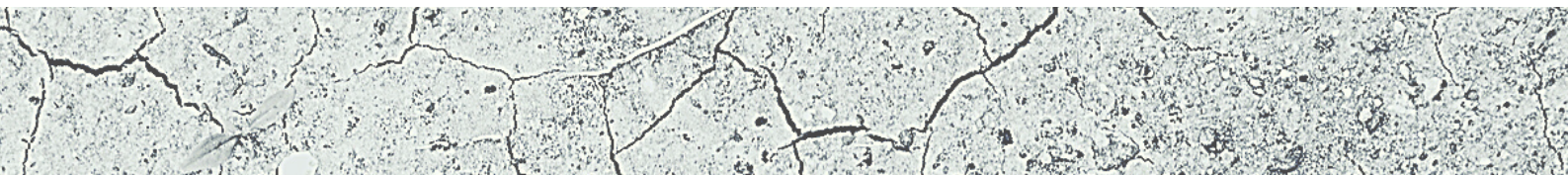




**SAŽETAK
ANKETNOG
ISTRAŽIVANJA**

IZGUBLJENO DESETLJEĆE:

**Stavovi i mišljenja o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i
energetskoj tranziciji u Republici Hrvatskoj**



IZDAVAČ: Društvo za oblikovanje održivog razvoja DOOR

AUTORI TEKSTA: Tomislav Cik i Sandra Vlašić

DOPRINOS TEKSTU: Željka Jurlina

GRAFIČKO OBLIKOVANJE: Željka Jurlina

Objavljeno 2022. godine na temelju podataka iz istoimenog istraživačkog izvještaja kojega je u prosincu 2021. godine objavilo Društvo za oblikovanje održivog razvoja u sklopu projekta "METAR do bolje klime".

Web stranica projekta: metar.door.hr

Publikacija je dostupna isključivo u digitalnom obliku.

Fotografije i grafike: Canva, www.canva.com

Riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje, bez obzira jesu li u tekstu korišteni u muškom ili ženskom rodu, odnose se na jednak način na ženski i muški rod osim ako to drugačije nije naznačeno.

Reproduciranje materijala iz ove brošure dopušteno je u nekomercijalne obrazovne svrhe uz uvjet točnog navođenja izvora.

KRATKO O PROJEKTU:

Projekt METAR do bolje klime (Mreža za edukaciju, tranziciju, adaptaciju i razvoj) sufinanciran je od strane Europske unije iz Europskog socijalnog fonda te Ureda za udruge Vlade RH. Nositelj projekta je Društvo za oblikovanje održivog razvoja (DOOR), uz partnere Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (IDIZ), Sveučilište u Zagrebu Fakultet elektrotehnike i računarstva (FER), Grad Zagreb, Udruga za promicanje ekološke proizvodnje hrane, zaštite okoliša i održivog razvoja „Eko-Zadar“, Brodsko ekološko društvo-BED, Terra Hub, Udruga Zelena Istra, Forum za slobodu odgoja, Institut za političku ekologiju i Zelena akcija.

U okviru projekta osnovana je Mreža za pravednu i niskougličnu tranziciju koja se sastoji od znanstveno-istraživačkih ustanova, obrazovnih ustanova, neprofitnih i profitnih organizacija, organizacija civilnog društva, jedinica lokalne i regionalne samouprave te tijela državne i javne uprave i ostalih dionika čiji je cilj promicanje načela uključivog, pravednog i niskougličnog razvoja.

Nositelj projekta "Metar do bolje klime" je Društvo za oblikovanje održivog razvoja (DOOR).

Projektni partneri:



Uvodne riječi autora istraživačkog izvještaja

Tomislav Cik, mag. soc., tomislav.cik@door.hr, tomislav@idi.hr

- Suradnik na projektu "Metar do bolje klime" i autor istraživačkog izvještaja
- Društvo za oblikovanje održivog razvoja - DOOR
- Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

U proteklom najtoplijem desetljeću u povijesti mjerenja, globalna je znanstvena zajednica nastavila upozoravati svjetsku javnost na brojne negativne **posljedice antropogenih klimatskih promjena** koje i dalje uzrokuju ogromnu štetu ekosustavima diljem svijeta te zajednicama koje u njima žive.

Tako i najnovije **IPCC-evo izvješće o utjecajima, prilagodbi i ranjivosti na klimatske promjene iz 2022. godine** još jednom upozorava, između ostalog, na opasnost od rastućeg broja te intenziteta pojavnosti klimatskih promjena, kao što su **ekstremne vremenske pojave, suše, poplave, požari, toplinski valovi i sl.**, ali i na sve veću vjerojatnost istovremenog pojavljivanja dviju ili više ekstremnih pojava (primjerice, toplinskog vala u području koje se već suočava sa sušom ili hladnog vala na području već suočenim s poplavom).

Najnovija istraživanja o klimi također utvrđuju i trenutne trendove globalnog zagrijavanja, pri čemu je sada jasno da smo **na putu da u sljedeća dva desetljeća prekoračimo granicu od 1,5 °C u usporedbi s predindustrijskim razinama zagrijavanja** te da je sve vjerojatnije da ćemo do 2100. godine, ako se ništa značajno ne promijeni, živjeti u svijetu koji je za više od tri Celzijeva stupnja topliji.

U Hrvatskoj se već godinama osjećaju mnoge negativne posljedice klimatskih promjena, a neke od njih su prepoznate u klimatskim projekcijama ključnih strateških dokumenata. Nadalje, **očekivane promjene u Hrvatskoj očituju se, primjerice, kroz značajna smanjenja ljetnih oborina, porast broja sušnih razdoblja, porast srednje prizemne temperature zraka u cijeloj RH za oko 2 °C, produljivanje razdoblja toplinskih valova za više od tjedan dana, kao i povećanje njihovog ukupnog broja itd.**

Unatoč relativnom uzdizanju teme klimatskih promjena i zaštite okoliša na globalnoj društveno-političkoj sceni, iz današnje perspektive jasno je da je **proteklo desetljeće bilo obilježeno ozbiljnim nedostatkom lokalnog sustavnog i međunarodnog koordiniranog djelovanja u borbi protiv klimatske krize.**

Ipak, nastavak negativnih klimatskih trendova i sustavni izostanak primjerene političke akcije stvara kontekst u kojem nam eventualne **promjene u domaćoj javnoj percepciji o klimatskim promjenama** kroz proteklih deset godina predstavljaju posebno važno pitanje, jer upravo shvaćanje opasnosti situacije u kojoj se nalazimo i različite perspektive potencijalnih rješenja tvori temelj za

informirane javne politike i socijalno osjetljive strategije ublažavanja i prilagodbe klimatskim promjenama.

Također, svaka godina odgađanja nužnih promjena u dominantnom ekonomskom i društvenom modelu kojemu znanstvenici pripisuju uzroke klimatskih promjena dodatno pod upitnik stavlja mogućnost stabilizacije globalnog porasta temperature, a na što ukazuje i naslov istraživačkog izvještaja kojega je u prosincu 2021. godine objavilo Društvo za oblikovanje održivog razvoj - **„Izgubljeno desetljeće: Stavovi i mišljenja o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i energetske tranziciji u Republici Hrvatskoj“**, u sklopu EU sufinanciranog projekta **„METAR do bolje klime“**.

Izvještaj je nastao temeljem istraživanja koje je proveo Institut za društvena istraživanja u Zagrebu u suradnji s Društvom za oblikovanje održivog razvoja na **nacionalno reprezentativnom uzorku od 1000 ispitanika** s ciljem stjecanja uvida u stavove javnosti o širokom spektru pitanja povezanih s okolišem, klimatskim promjenama i energetske tranzicijom u Hrvatskoj, a što je bilo istraživano i 2011. godine.

Ankete su provedene „licem-u-lice“ tijekom lipnja i srpnja 2021. godine, pri čemu su anketirani pripadnici opće populacije RH u dobnoj skupini od 18 do 64 godine iz svih hrvatskih regija.

Rezultati koji su u ovom izdanju prikazani izdvojeni su iz šireg spektra rezultata najopsežnijeg sustavnog istraživanja percepcije javnosti o klimatskim promjenama i okolišu u Hrvatskoj, koje se provodi u Hrvatskoj od 2011. godine u sklopu jednog od najstarijih kontinuiranih međunarodnih istraživačkih projekata u društvenim znanostima - **International Social Survey Programme**.

Kako bi se prikazale eventualne promjene u stavovima i mišljenjima hrvatske javnosti o pitanjima klimatskih promjena, **ovo izdanje za određena pitanja donosi prikaz rezultata iz 2011. godine**, što ujedno čini ovo istraživanje posebno unikatnim u domaćim okvirima i vrijednim za sve one kojima je praćenje bila javnosti o pitanjima klimatskih promjena, zaštite okoliša i energetske tranzicije u RH važno za njihov profesionalni rad i javno djelovanje.

Na stranici **metar.door.hr**

možete pristupiti [cjelovitom izvještaju](#), ali i drugim korisnim informacijama vezanim uz temu klimatskih promjena.

U nastavku ove publikacije bit će prikazani samo najznačajniji nalazi istraživanja o stavovima javnosti o širokom spektru pitanja povezanih s okolišem, klimatskim promjenama i energetske tranzicijom u Hrvatskoj.



Kako nam mogu poslužiti nalazi ovog istraživanja?

Sandra Vlašić, magistra znanosti o okolišu, info@terrahub.eu

- Suradnica na projektu "Metar do bolje klime"
- Suosnivačica i izvršna direktorica udruge Terra Hub
- Zadrugarka i suradnica Zelene energetske zadruge ZEZ

Živimo u vrijeme o kojem će djeca učiti u školi, iz udžbenika koji se možda više neće tako zvati već će biti neka aplikacija, edukativna platforma ili video, ali u svakom slučaju „**pišemo povijest**“. Zašto? Zato što živimo u doba antropocena, razdoblja u koje smo ušli u posljednjih sedamdesetak godina, u kojem čovjek svojim djelovanjem utječe i mijenja prirodne cikluse na Zemlji, pa tako i klimu i to nakon 12.000 godina razdoblja holocena o kojem nas je većina učila u školi. Živimo u doba klimatske krize na koju upozoravaju tisuće znanstvenika okupljenih u Međuvladin panel za klimatske promjene, IPCC koji sustavno desetljećima prati, bilježi i izvještava o promjenama na Zemlji. Klimatsku krizu prihvatio je kao hitno stanje i proglasio i Europski Parlament još 2019. godine, no ne i naš Hrvatski Sabor niti se prema njoj na takav način odredila Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

Sad ili nikad

Klimatska kriza ozbiljno ugrožava našu sigurnost, zdravlje i budućnost života ljudi na Zemlji, no važno je znati da još uvijek postoji razdoblje, doduše kraće od 10 godina, u kojem možemo djelovati kako bi zaustavili porast emisija te ublažili učinke negativnih promjena i prilagodili se onome što više ne možemo promijeniti. Sada je „it's now or never“

trenutak kako ga zovu svjetski znanstvenici, trenutak za zaustavljanje emisija, rapidnu dekarbonizaciju u sektorima energetike, industrije, zgradarstva i prometa te prije svega, prilagodbu i drastičnu promjenu, transformaciju načina na koji živimo, radimo, jedemo i proizvodimo hranu, učimo, putujemo, trošimo... Biolog u meni podsjeća da se izraz **transformacija ili metamorfoza** koristi za proces preobrazbe iz jajeta preko stadija ličinke, gusjenice i kukuljice u leptira. Upravo tako drastičnu preobrazbu moramo proći i mi kao društvo.

Tko će to napraviti?

Pa svi mi, ljudi, građani, vi i ja, zajedno, ali uz jasan signal i vodstvo onih koji odlučuju. I baš zato je jako važno imati i pravilno iščitati što nam govori ovakvo sociološko istraživanje stavova i mišljenja javnosti o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i energetske tranziciji u Hrvatskoj. Ovo su naši ljudi, naši stavovi i naše polazne točke, to je društveni kapital kojim raspolažemo za preobrazbu koju moramo provesti mi, vi i ja. Mi kao građani, kao profesionalci, eksperti, političari, načelnici, javni djelatnici, nastavnici, poljoprivrednici, umjetnici, trgovci, umirovljenici, liječnici, novinari, direktori, graditelji, roditelji... popis je beskonačan jer svi smo dio priče.

Što nam govore građani kroz nalaze ovog istraživanja?

Pred vama je sažetak, cjelovit istraživački izvještaj dostupan je stranici metar.door.hr, a ja izdvajam tri meni najznačajnija uvida:

1. Javnost u RH ne doživljava temu okoliša važnom u odnosu na neke druge teme.

Štoviše, čak je u padu na popisu najvažnijih tema u odnosu na 2011. godinu. Ono što je većini važnije je gospodarstvo, siromaštvo i zdravlje. **Ovo nam govori dvije stvari** – da se u Hrvatskoj potvrđuje trend zanemarivanja tema okoliša u javnom prostoru te nedovoljno poznavanje i povezivanje uzročno-posljedičnih veza između prirodnih resursa kao gospodarske osnove i uspješnog društveno-ekonomskog razvoja.

To nam govori podatak da je **SAMO 2.4% građana prepoznalo okoliš i klimatske promjene kao problem**, dok su u stvarnosti pitanja narušenih prirodnih resursa i klime te njihovi negativni učinci i posljedice u podlozi svih drugih društvenih problema koji su više na ljestvici prioriteta građana, a to su gospodarstvo, zdravlje, siromaštvo. Bez zdrave prirode i okoliša koji su nam resursna osnova za sve što radimo, jedemo i „trošimo“ te bez podnošljive klime nema zdravih ljudi, radnih mjesta, naprednog društva i gospodarstva.

2. Uočljiv je značajan porast udjela ispitanika koji su vrlo zabrinuti pitanjima okoliša u odnosu na istraživanje iz 2011. godine, no istovremeno i pad svjesnog odgovornog

ponašanja prema potrošnji resursa – vode i energije.

Problemi s odlaganjem otpada i klimatskim promjenama prepoznati su kao najvažniji okolišni problem u Hrvatskoj koji će imati loš utjecaj na nas. Ovi podaci nam ukazuju na povećanu svjesnost da imamo problem, ali i nedovoljno znanja o njegovim uzrocima i povezanosti s onime što radimo i kako živimo. I s time imam „mali“ problem.

Najznačajnija promjena u svakodnevici ispitanika se u odnosu na 2011. godinu uočava u dvostrukom povećanju broja oni koji odvajaju materijal za recikliranje. Mogu reći „NAPOKON!“, ali to nije nešto čime se treba hvaliti jer to jest i treba biti normalna praksa svima, kao što je to u Europi redovna praksa još od 90-tih godina prošlog stoljeća!

A i to je mnogima čisto umirivanje savjesti, ljudi misle „Recikliram, to je dovoljno što činim za prirodu, klimu i okoliš“ što je daleko od istine. Dodatno, odvajanje otpada koje mnogi zovu „recikliranje“ to zapravo nije, već je samo prvi korak prema mogućem recikliranju materijala koje u Hrvatskoj često izostaje jer nam tokovi otpada nisu zatvoreni ciklusi. S druge strane recikliranje i nije pravo rješenje jer je energetski i procesno zahtjevno, pravo rješenje je izbjegavanje nastajanja otpada, ali to je jedna zasebna i složena tema.

Ono što zabrinjava, a reflektira se i u prvom pokazatelju gdje se vidi da građani ne smatraju probleme okoliša prioritetnima u odnosu na druge (gospodarstvo, zdravlje, siromaštvo) –

jest da su drugi oblici svjesnog odgovornog ponašanja prema potrošnji resursa u padu u odnosu na naše ponašanje prije deset godina! I to – štednja vode u domaćinstvu, štednja energenata, smanjena vožnja automobilom.

3. U hrvatskoj javnosti i dalje prevladava mišljenje da su klimatske promjene podjednako uzrokovane i prirodnim procesima unatoč tome što se znanstvenici slažu oko toga da su klimatske promjene kojima svjedočimo posljedica ljudskog utjecaja.

Znanstvene spoznaje su napredovale, a mi smo ostali „skeptični“ unatoč podatku da je **SVAKA TREĆA OSOBA U RH bila jako pogođena ekstremnim vremenskim pojavama i njihovim posljedicama u posljednjih godinu dana**, dok je istovremeno nas dvije trećine ovim pojavama bila donekle pogođena. Dakle svi smo ih osjetili, a svaki treći od nas jako.

Ovo je poraz našeg sustava znanosti, obrazovanja, istraživanja, ali i komunikacije istih i na neki način „pobjeda ravnozemljaša“ te ukazuje na izostanak primjerene razine razumijevanja uzroka i štetnih posljedica klimatskih promjena koji bi bio sukladan znanstvenom razumijevanju.

Jedan od očitih uzroka jest izostanak edukativno-informativnih sadržaja i kampanja u hrvatskom javnom prostoru, kako bi se mnoge znanstvene spoznaje u području proučavanja klimatskih promjena učinile razumljivijima široj javnosti. Zato smo ovo istraživanje i nazvali „Izgubljeno desetljeće“.

Imamo li moment i kritičnu masu?

Meni je zanimljivo to da je **zabrinutost javnosti za pojave u okolišu i činjenica da smo svi jako ili donekle bili pogođeni negativnim posljedicama promjena, dobra osnova za zajedničko djelovanje**, prostor za gradnju dijaloga, kokreaciju politika za čiju provedbu ćemo osjećati odgovornost i dogovor oko pronalaženja rješenja koja ćemo biti spremni provesti. Tim više što je u odnosu na 2011. godinu, istraživanjem u 2021. godini zabilježen veći broj ljudi koji smatraju da im nije teško napraviti nešto značajno za zaštitu okoliša.

I na kraju - građani smatraju da u zaštiti okoliša i borbi protiv klimatskih promjena u Hrvatskoj najmanje čini Vlada te gospodarski i industrijski subjekti, **ali očekuju od Vlade, lokalnih vlasti i gospodarstva da budu predvodnici u energetskej tranziciji**. Isti ti građani smatraju da u istom tome najviše čine ekološke udruge, no unatoč prepoznatosti njihova rada istraživanjem je ustanovljena vrlo niska stopa članstva u organizacijama i udruženjima koji se bave zaštitom okoliša, te čak i niža razina sudjelovanja u organiziranim djelovanjima usmjerenih prema zaštiti okoliša u odnosu na 2011. godinu – **samo 1% stanovnika Hrvatske su članovi organizacija zaštite okoliša, a njih 3.2% sudjeluje u nekim oblicima organiziranog djelovanja**. Koliko je to, oko 120.000 ljudi? Za usporedbu, udruga „Naš Hajduk“ ima više od 78.000 članova.

Što se čeka?

SADRŽAJ

U Hrvatskoj se potvrđuje trend zanemarivanja tema okoliša u javnom prostoru ... 7. str.

U odnosu na 2011. godinu, uočljiv je značajan porast udjela ispitanika koji su (vrlo) zabrinuti pitanjima okoliša ... 7. str.

Problemi s odlaganjem otpada i klimatskim promjenama prepoznati su kao najvažniji okolišni problemi u Hrvatskoj ... 8. str.

Većinski dio stanovništva RH prepoznaje kako će utjecaj koji će klimatske promjene imati na svijet i Hrvatsku biti loš, to jest izrazito loš ... 9. str.

Znanstvenici se slažu oko toga da su klimatske promjene kojima svjedočimo posljedica ljudskog utjecaja, ali u hrvatskoj javnosti i dalje prevladava mišljenje da su one podjednako uzrokovane i prirodnim procesima ... 10. str.

Gotovo trećina ispitanika je unazad posljednjih 12 mjeseci bila jako pogođena ekstremnim vremenskim pojavama u vlastitom susjedstvu ... 11. str.

U odnosu na 2011. godinu, u 2021. godini je zabilježen veći broj ljudi koji smatraju da im nije teško napraviti nešto značajno za zaštitu okoliša ... 12. str.

Najznačajnija promjena u svakodnevici ispitanika se u odnosu na 2011. godinu uočava u dvostrukom povećanju broja onih koji odvajaju materijal za recikliranje ... 13. str.

Građani RH ne prepoznaju utjecaj konzumacije hrane životinjskog podrijetla na zaštitu prirode i klimu ... 14. str.

Građani smatraju da u zaštiti okoliša i borbi protiv klimatskih promjena u Hrvatskoj najmanje čini Vlada te gospodarski i industrijski subjekti, a najviše ekološke udruge ... 15. str.

Građani preferiraju mehanizam novčanog kažnjavanja za što ekstenzivnije uključivanje pojedinaca u zaštitu okoliša u RH ... 16. str.

Većina građana smatra kako je energetska tranzicija važna za Hrvatsku ... 17. str.

Građani očekuju od vlade, lokalnih vlasti i gospodarstva da budu predvodnici u energetskej tranziciji ... 18. str.

Subjektivni aspekti proživljenog iskustva energetskog siromaštva ... 20. str.

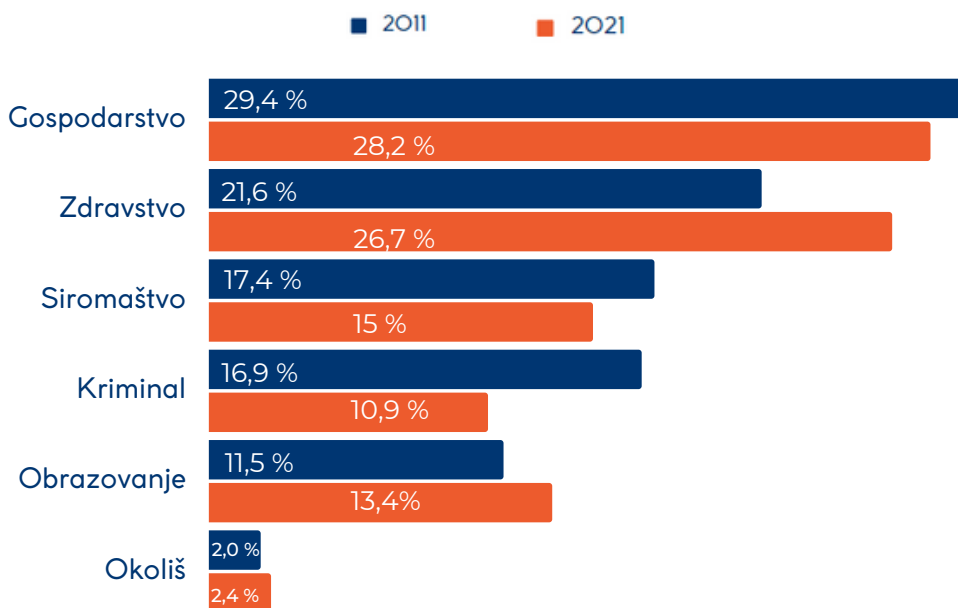
Zaključak ... 21. str.



U Hrvatskoj se i dalje zanemaruju teme povezane s okolišem

Isto kao i 2011. godine, ispitanici su 2021. godine bili upitani da procijene **najvažnije pitanje s kojim se Hrvatska danas suočava**, pri čemu su mogli odabrati zdravstvo, obrazovanje, kriminal, okoliš, useljavanje stanovništva, gospodarstvo, terorizam, siromaštvo, ili „nešto drugo“. Isto tako, upitani su da procijene sljedeće najvažnije pitanje u Hrvatskoj.

NAJVAŽNIJI DRUŠTVENI PROBLEMI U HRVATSKOJ



Stanovnici RH ne doživljavaju temu okoliša važnom u odnosu na druge teme.

Uvidom u prikaz distribucije postotaka za prioritetne teme iz grafikona na lijevo, vidljivo je kako spektrom ponuđenih društvenih problema dominiraju ekonomske teme, pri čemu teme gospodarstva i siromaštva kao prioritetne društvene probleme ukupno izdvaja 43,2% ispitanika.

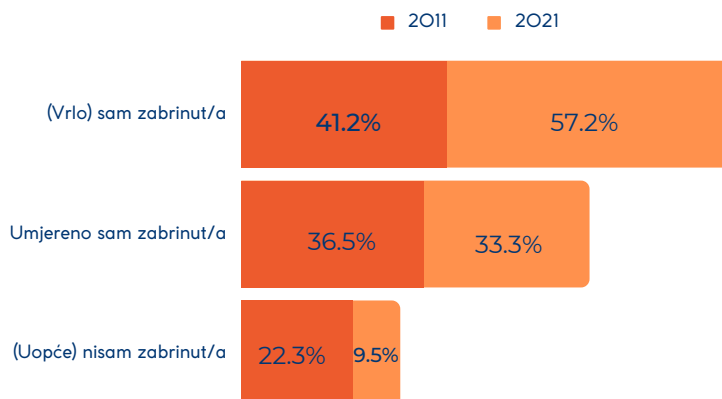
Slika zabrinutosti građana RH pitanjima okoliša postaje nešto drugačija kada ih se zasebno pita o tome **koliko su općenito zabrinuti za pitanja okoliša**. Tako je, u odnosu na 2011. godinu, uočljiv značajan porast udjela ispitanika koji su (vrlo) zabrinuti pitanjima okoliša, kao i značajan pad udjela ispitanika koji tvrde kako (uopće) nisu zabrinuti, dok je postotak umjereno zabrinutih na podjednakim razinama kroz promatrano razdoblje.



U odnosu na 2011. godinu, uočljiv je značajan porast udjela ispitanika koji su (vrlo) zabrinuti pitanjima okoliša, kao i značaj pad udjela ispitanika koji tvrde kako (uopće) nisu zabrinuti.

ZABRINUTOST ZA OKOLIŠ

Rastuća i još uvijek visoka razina zabrinutosti za pitanja okoliša predstavljaju potreban početni korak i čvrste temelje za zagovaranje javnih politika na području klimatskih promjena, kao i za produbljivanje spoznaja o ovom te drugim aspektima održivosti, kako od strane znanstvenika i istraživača, tako i od strane drugih stručnjaka.



Kao najvažnije percipirane probleme u okolišu u Hrvatskoj, ispitanici su 2011. godine izdvojili onečišćenje vode i zraka.

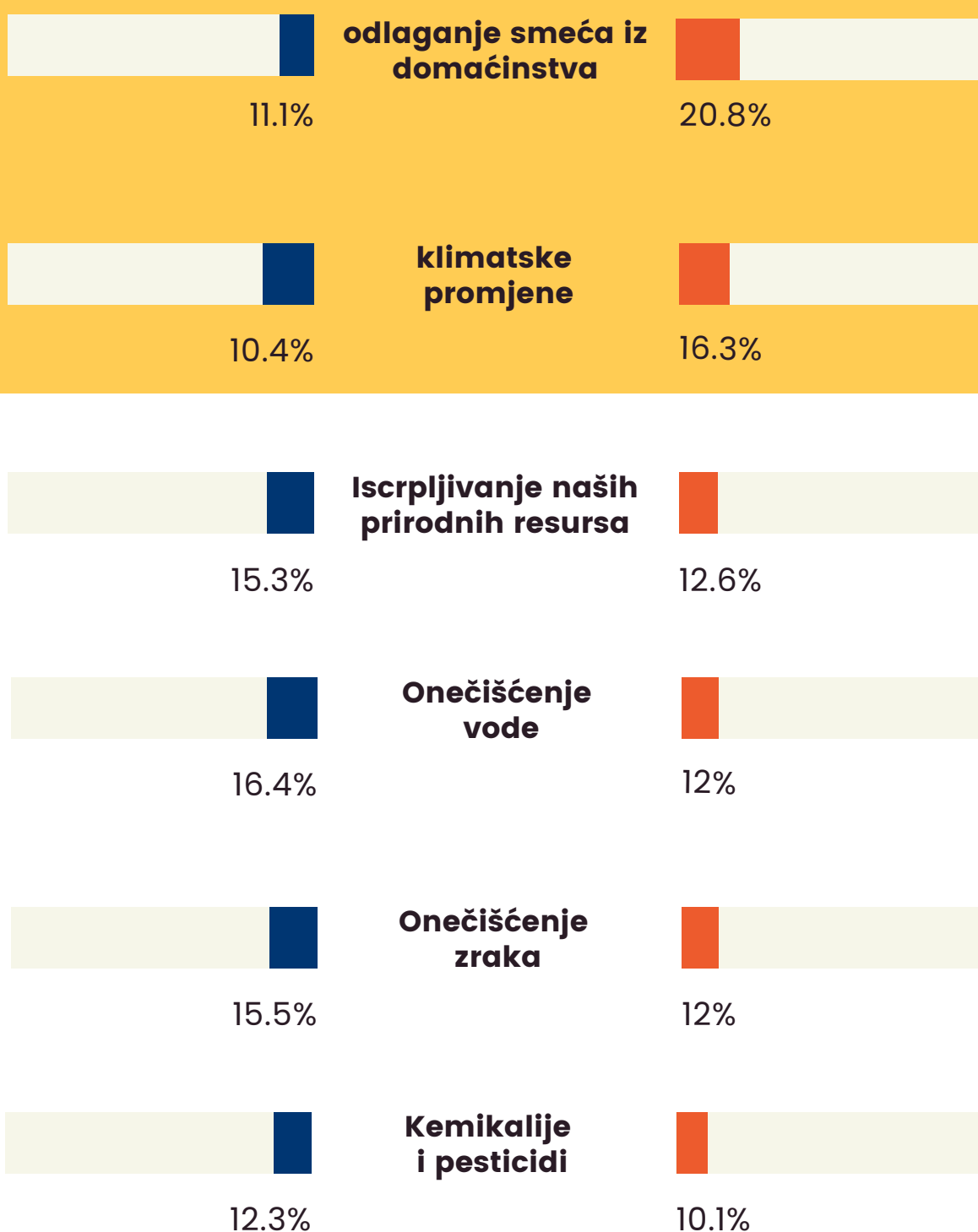
U istraživanju provedenom 2021. godine, uvjerljivo najvažniji okolišni problemi su povezani s otpadom, to jest odlaganjem smeća iz domaćinstva (20,8%) i klimatskim promjenama (16,3%).

NAJVAŽNIJI PROBLEMI OKOLIŠA U HRVATSKOJ

2011.

vs

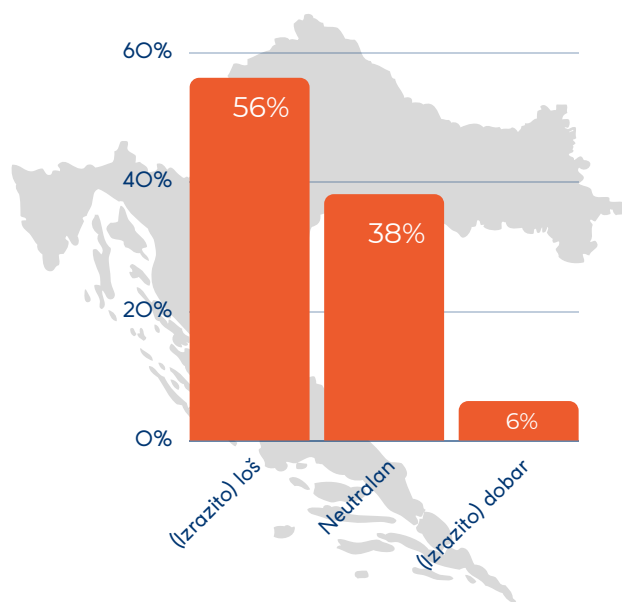
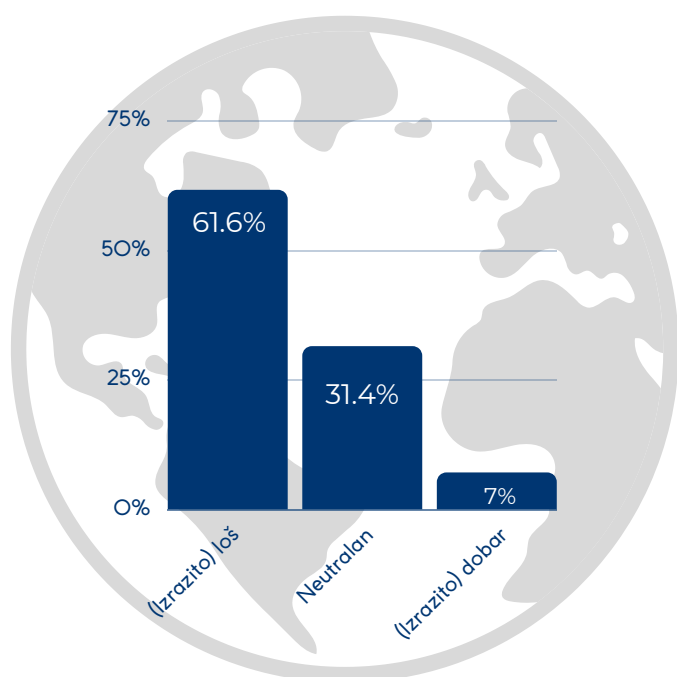
2021.



Činjenica da je tema klimatskih promjena na ovogodišnjoj ljestvici najvažnijih tema zauzela drugo mjesto, u usporedbi sa šestim mjestom na ljestvici iz 2011. godine, zasigurno svjedoči o uspjehu društvenih aktera koji, potaknuti sve većom globalnom devastacijom okoliša te posljedičnom jačanju međunarodnih mitigacijskih i adaptacijskih napora u svijetlu Pariškog sporazuma 2015. godine, posljednjih godina pojačano zagovaraju borbu protiv ljudski uzrokovanih klimatskih promjena.

Ako u obzir uzmemo i sve prisutnije posljedice klimatskih promjena u Hrvatskoj, ne iznenađuju rezultati prema kojima većinski dio stanovništva RH prepoznaje kako će utjecaj koje će klimatske promjene imati na svijet i Hrvatsku biti loš, to jest izrazito loš.

UTJECAJ KLIMATSKIH PROMJENA NA SVIJET I HRVATSKU, 2021.



Izveštava se da je ukupna šteta uzrokovana ekstremnim vremenskim i klimatskim pojavama u Hrvatskoj porasla s godišnjih prosjeka od 68 milijuna eura u prethodnom tridesetogodišnjem razdoblju na godišnji prosjek od 295 milijuna eura za razdoblje od 2013. do 2018. godine (1).

Slično kao u prethodnim istraživanjima od Ančić i Domazet (2013), kada je oko 70% ispitanika prepoznalo klimatske promjene kao ozbiljan problem, **iz priloženih podataka razvidno je kako je većinski dio stanovništva RH i danas zabrinut oko štetnih posljedica klimatskih promjena, barem ako je suditi prema postotku ispitanika koji smatraju da će utjecaj klimatskih promjena na svijet i Hrvatsku biti loš ili izrazito loš (2).**

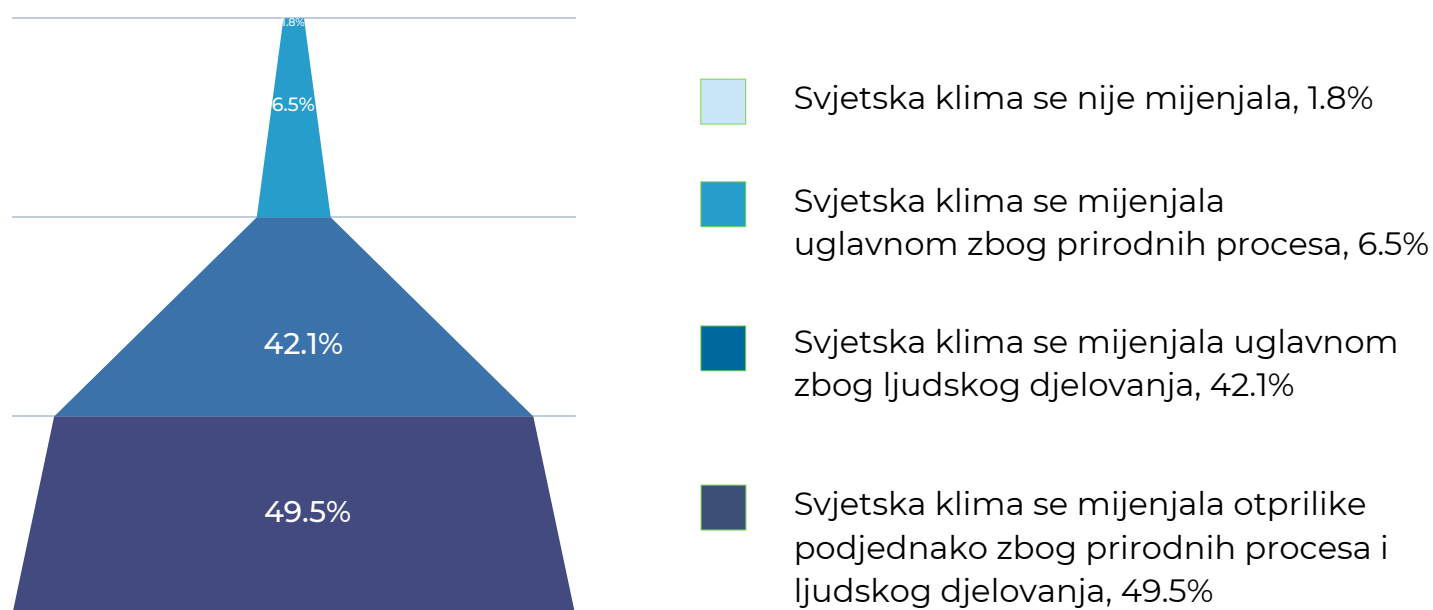
Ipak, iako nalazi istraživanja ukazuju na to da je realnost klimatskih promjena prepoznata od strane većine građana, **još uvijek je nedovoljan broj građana koji prepoznaju i uzroke klimatskih promjena s kojima se suočava današnje društvo.** No pitanja narušenih prirodnih resursa i klime te njihovi učinci i posljedice su u podlozi svih drugih društvenih problema koji su više na ljestvici prioriteta građana, a to su gospodarstvo, zdravlje, siromaštvo.

1_Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu

2_Domazet M, Ančić B (2013).

Znanstvenici se slažu oko toga da su klimatske promjene kojima svjedočimo posljedica ljudskog utjecaja, kao što je to jasno i nedvosmisleno navedeno u posljednjem, šestom izvješću Međuvladinog panela za klimatske promjene objavljenom 2022. godine.

Ipak, u hrvatskoj javnosti i dalje prevladava mišljenje da su klimatske promjene podjednako uzrokovane prirodnim procesima i ljudskih djelovanjem.



Nalaz kako gotovo polovica ispitanika smatra kako su promjene u svjetskoj klimi podjednako uzrokovane prirodnim procesima i ljudskim djelovanjem, kao i nalaz da 8,3% ispitanika smatra ili da se klimatske promjene događaju zbog prirodnih procesa ili da se svjetska klima uopće nije mijenjala, dodatno potvrđuju potencijalni izostanak primjerene razine razumijevanja štetnih posljedica klimatskih promjena koji bi bio sukladan znanstvenom razumijevanju opsega i intenziteta štetnih posljedica klimatskih promjena. **Jedan od očitih uzroka ovog temeljnog nerazumijevanja jest zasigurno izostanak primjerene količine edukativno-informativnih sadržaja i kampanja u hrvatskom javnom prostoru, kako bi se mnoge znanstvene spoznaje u području proučavanja klimatskih promjena učinile razumljivijima široj javnosti.**

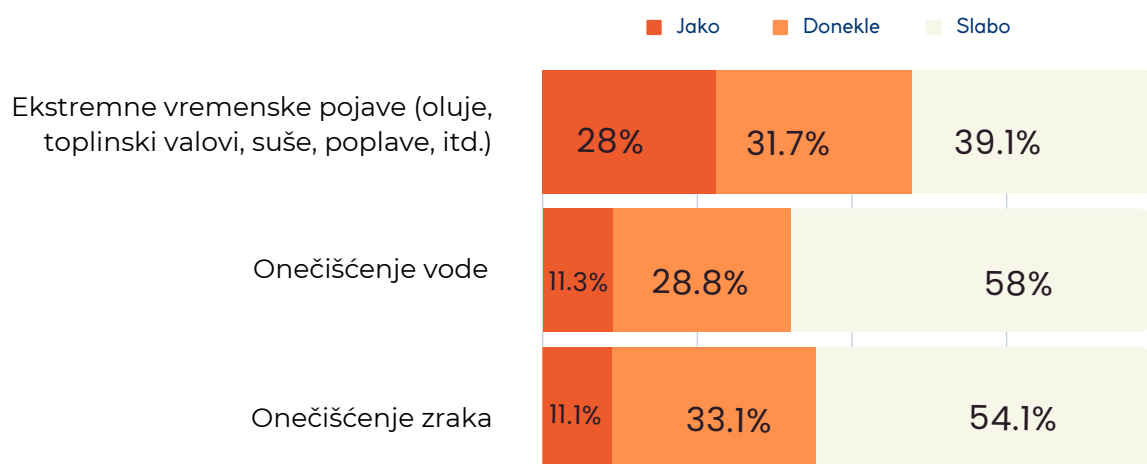


Zanimljiv članak o psihologiji negiranja klimatskih promjena



Svaka treća osoba u Hrvatskoj bila je jako pogođena posljedicama ekstremnih vremenskih pojava unutar jedne godine.

ISKUSTVO ONEČIŠĆENJA I EKSTREMNIH VREMENSKIH POJAVA



Nalazi istraživanja ukazuje na činjenicu da u prosjeku gotovo svaki deseti građanin RH živi u neposrednoj okolini koja je unazad godinu dana (u periodu od 2020. do 2021. godine) bila jako pogođena onečišćenjem zraka i vode, pri čemu je gotovo trećina svih ispitanika bila donekle pogođena, a situacija je još alarmantnija u pogledu ekstremnih vremenskih pojava, kao što su npr. oluje, toplinski valovi, suše, poplave.



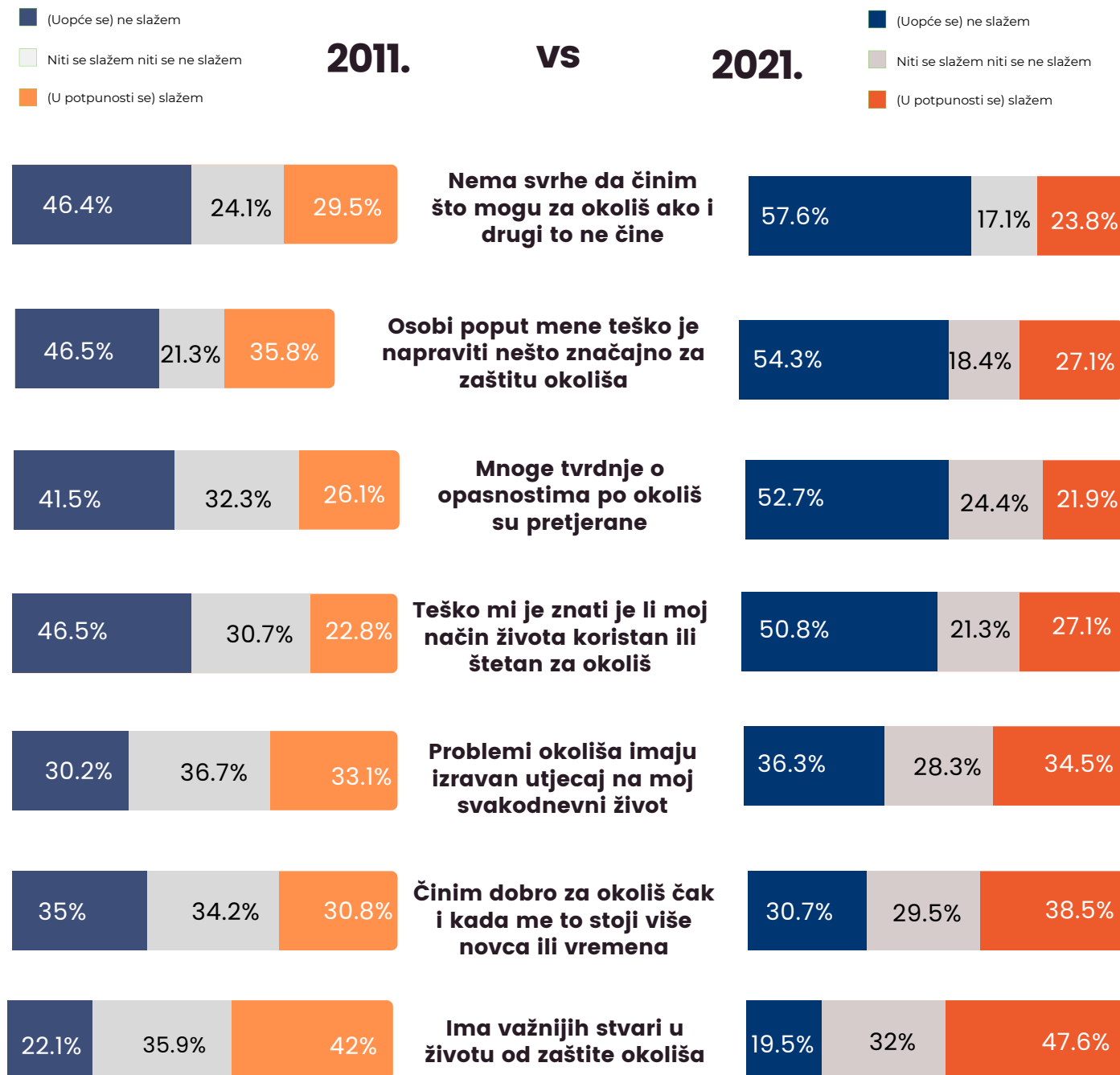
Zabrinutost za stanje u okolišu, određeni stavovi o klimatskim promjenama, te razmjer u kojem smo njima zapravo pogođeni samo su neke od odrednica koje mogu utjecati na individualnu motivaciju za djelovanjem na dobrobit okoliša.

Iako je, zbog samog opsega i intenziteta, za uspješnu mitigaciju i adaptaciju na klimatske promjene i njezine štetne posljedice ključno isticati potrebu za kolektivnim djelovanjem, određene internalizirane vrijednosti na razini pojedinca zasigurno su važne pretpostavke početnih koraka organiziranog sustavnog djelovanja u svrhu izgradnje društva otpornog na klimatsku krizu.

U ovom istraživanju, osobna motiviranost mjerila se utvrđivanjem stupnja (ne)slaganja s određenim tvrdnjama koje bi mogle označavati upravo prethodno spomenute temeljne motivacijske čimbenike.

U odnosu na 2011. godinu, u 2021. godini zabilježen je veći broj ljudi koji smatraju da im nije teško napraviti nešto značajno za zaštitu okoliša.

MOTIVIRANOST ZA ZAŠTITU OKOLIŠA

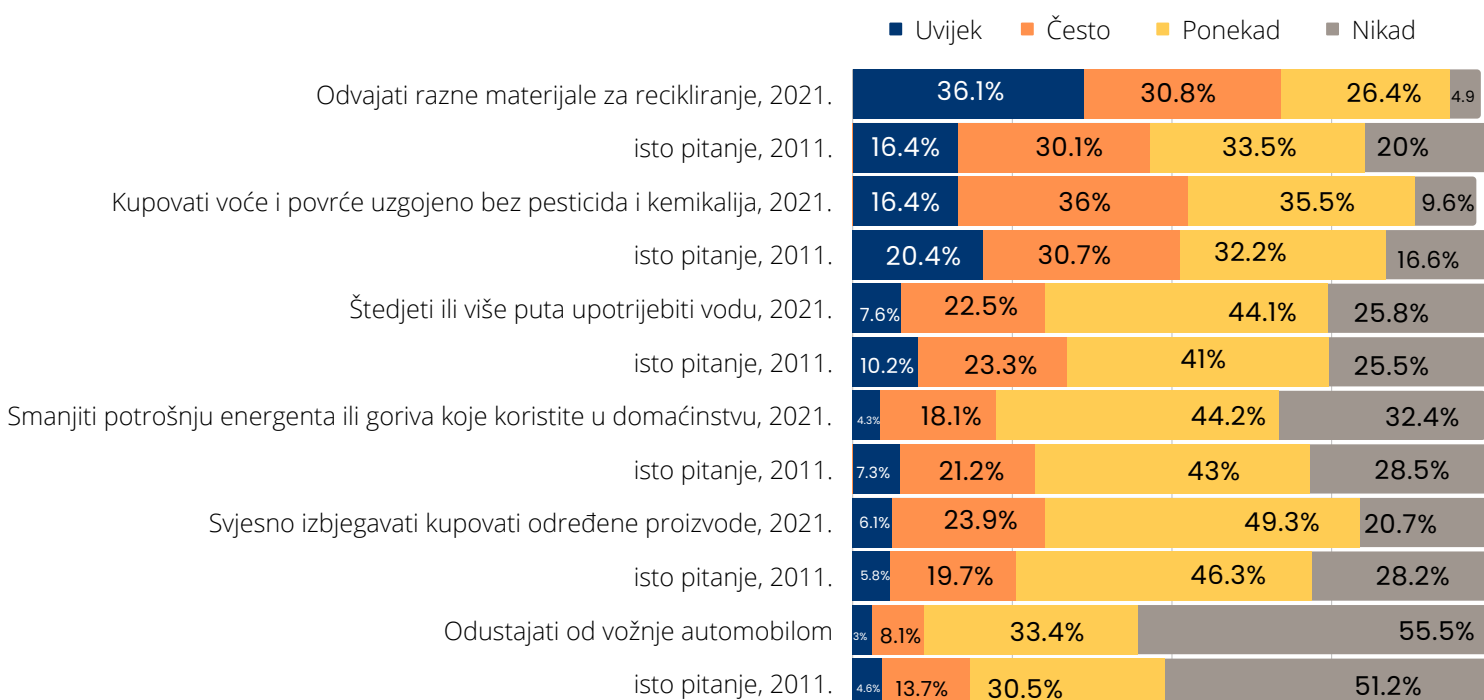


U usporedbi s 2011. godinom, uočljiv je rast udjela ispitanika koji smatraju da im nije teško napraviti nešto značajno za zaštitu okoliša, pri čemu ti ispitanici u ovom istraživanju čine preko polovice ukupnih ispitanika (54,3%), u usporedbi s prethodnim istraživanjem iz 2011. godine kada su ti ispitanici bili u manjini. Istovremeno, u sličnim razmjerima porastao je udio onih koji smatraju da nema svrhe činiti nešto za okoliš ako to ne rade i drugi. Nadalje, prema rezultatima iz 2021. godine više od trećine ispitanika izjavljuje kako čine dobro za okoliš čak i kada za to moraju izdvojiti više vremena ili novca, pri čemu je uočen značajniji porast ovog aspekta osobne motivacije za zaštitu okoliša u usporedbi s istraživanjem od prije deset godina kada je to činilo manje od trećine ispitanika.

Uz samu procjenu o prihvaćanju određenih vrijednosti, ponešto pouzdaniji uvid u spremnost za pro-okolišno djelovanje omogućuje samoprocjena ispitanika o učestalosti određenih aktivnosti koje se često vežu ili pak poistovjećuju s nekim praksama održivosti u svakodnevnom životu. Sljedeći graf prikazuje koliko često, to jest rijetko ispitanici poduzimaju upravo takve radnje danas, pri čemu je ta učestalost vidljiva i s obzirom na učestalost utvrđenu istraživanjem koje je provedeno 2011. godine.

Najznačajnija promjena u svakodnevici ispitanika se, u odnosu na 2011. godinu, uočava u dvostrukom povećanju broja oni koji odvajaju materijal za recikliranje.

UČESTALOST PRO-OKOLIŠNOG PONAŠANJA POJEDINACA



Najznačajnija promjena uočljiva je u kategoriji odvajanja materijala za recikliranje, pri čemu je vidljivo više nego dvostruko povećanje udjela (36,1%) ispitanika koji ovo ponašanje prakticiraju „uvijek“, u odnosu na razinu iz 2011. godine (16,4%), istovremeno, s gotovo četverostrukim padom u kategoriji „nikad“, odnosno padom s 20% ispitanika u 2011. godini na 4,9% ispitanika u 2021. godini. **Ovim istraživanjem se također nastojalo zasebno zahvatiti jednu specifičnu kategoriju pro-okolišnog ponašanja, a to su prehrambene navike.**

Naime, **proizvodnja mesa povezuje se s 18% ukupnih globalnih emisija plinova**, a brojne štetne posljedice uočene su kroz utjecaj na gubitak bioraznolikosti i to prvenstveno kroz prenamjenu korištenja tla te negativne utjecaje na kvalitetu vode. Industrijska proizvodnja mesa također je povezana s brojnim negativnim socioekonomskim pojavama, kao što je siromaštvo i gubitak prihoda. U tom smislu, odabir onoga što jedemo ima značajan utjecaj na smanjenje ukupnog ugljičnog otiska naših prehrambenih režima, pri čemu prehrana utemeljena na biljnim proizvodima ima značajnije manji ugljični otisak od prehrane utemeljene na mesu i mliječnim proizvodima.



Zanimljiv članak na ourworldindata.org.

"Less meat is nearly always better than sustainable meat, to reduce your carbon footprint"

Građani RH ne prepoznaju utjecaj konzumacije hrane životinjskog podrijetla na zaštitu prirode i klimu.

STAVOVI O KONZUMACIJI MESA

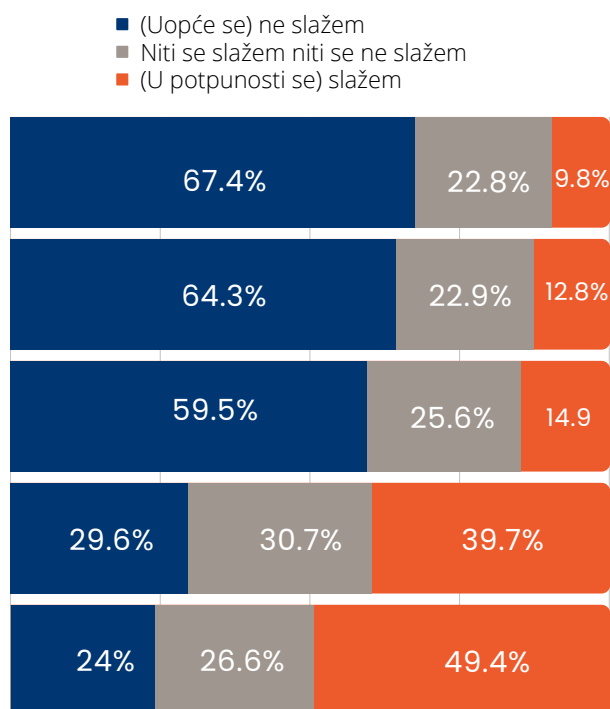
Konzumacija životinjskog mesa čini mi se etički spornim

Učinkovito očuvanje prirode zahtijeva izbjegavanje hrane životinjskog podrijetla

Ljudi koji ne konzumiraju meso zdraviji su

Roditelje koji ne dopuštaju maloljetnoj djeci da jedu meso ni ribu ni mliječne proizvode trebalo bi prijaviti socijalnim službama, a djecu zaštititi

Ljudi koji ne konzumiraju ni meso ni ribu, ni mlijeko ni mliječne proizvode i odbijaju koristiti proizvode životinjskog podrijetla, jednostavno su previše radikalni



Ovi rezultati jasno pokazuju kako građani RH ne prepoznaju utjecaj konzumacije hrane životinjskog podrijetla na zaštitu prirode i klimu, te da u velikoj mjeri odbacuju zdravstvene i etičke argumente koji podupiru reorijentaciju na smanjenje konzumacije mesa i mesnih proizvoda u svojim prehranbenim navikama, kako bi se smanjili negativni utjecaji pretjerane konzumacije mesa i mesnih proizvoda na vlastito zdravlje i na okoliš.

Važnim se čini istaknuti i štetan utjecaj kojeg na klimu ima bacanje hrane. Naime, u svijetu se čak trećina proizvedene hrane baci pa je **smanjenje količine proizvedene i bačene hrane u top 5 od 100 znanstveno dokazanih i ekonomski isplativih mitigacijskih mjera za klimatske promjene prema projektu Drawdown.**



Lista potencijalnih rješenja na drawdown.org. > ["Table of solution"](#)

U Hrvatskoj otpad od hrane čini 4.6% ukupnih godišnjih emisija stakleničkih plinova, a po stanovniku se godišnje baci 71 kg hrane prema nalazima istraživanja koje je na svojim stranicama objavilo Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja 2022. godine.



www.haop.hr, **Statističko istraživanje o otpadu od hrane.**



"Reci ne bacanju hrane!"

www.wwfadria.org

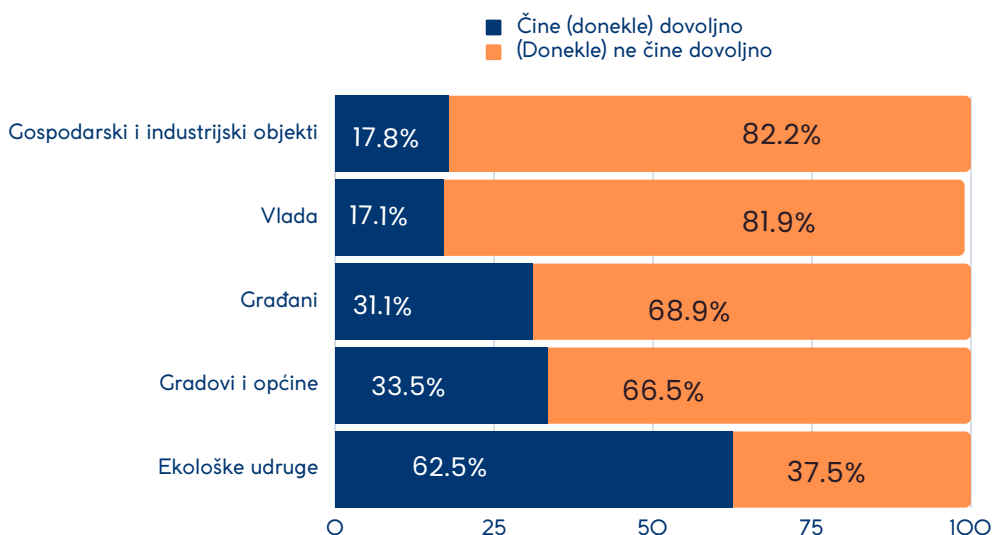
Čak 50 milijuna tona voća i povrća u Europi se baca isključivo zbog „nepravilnog“ oblika, a sve to košta nevjerovatnih 140 milijardi eura. Ostaci hrane stvaraju nepodnošljiv pritisak na odlagališta i svojim razlaganjem ispuštaju štetne tvari kojima negativno utječu na okoliš i doprinose klimatskim promjenama.



Ono što je nekom društvu stvarno dostižno u smislu konceptualizacije i provedbe specifičnih strategija za borbu protiv klimatskih promjena također ovisi o kapacitiranosti upravljačkih struktura i njihovih institucija da prepoznaju postojeće rizike. **Klimatska kriza s kojom smo suočeni zahtijeva sinergijske napore između upravljačkih struktura i njihovih institucija te privatnog i civilnog sektora kako bi se osnažili postojeći te izgradili i razvijali novi mehanizmi otpornosti na klimatske promjene.** Za razliku od istraživanja iz 2011. godine, 2021. godine je u istraživanje uključen novi set pitanja s ciljem stjecanja uvida u percepciju stanovnika RH o tome koliko određeni akteri na domaćoj javnoj sceni čine u borbi protiv klimatskih promjena i u strategijama usmjerenih na zaštitu okoliša.

Građani smatraju da u zaštiti okoliša i borbi protiv klimatskih promjena u Hrvatskoj najmanje čini Vlada te gospodarski i industrijski subjekti, a najviše ekološke udruge.

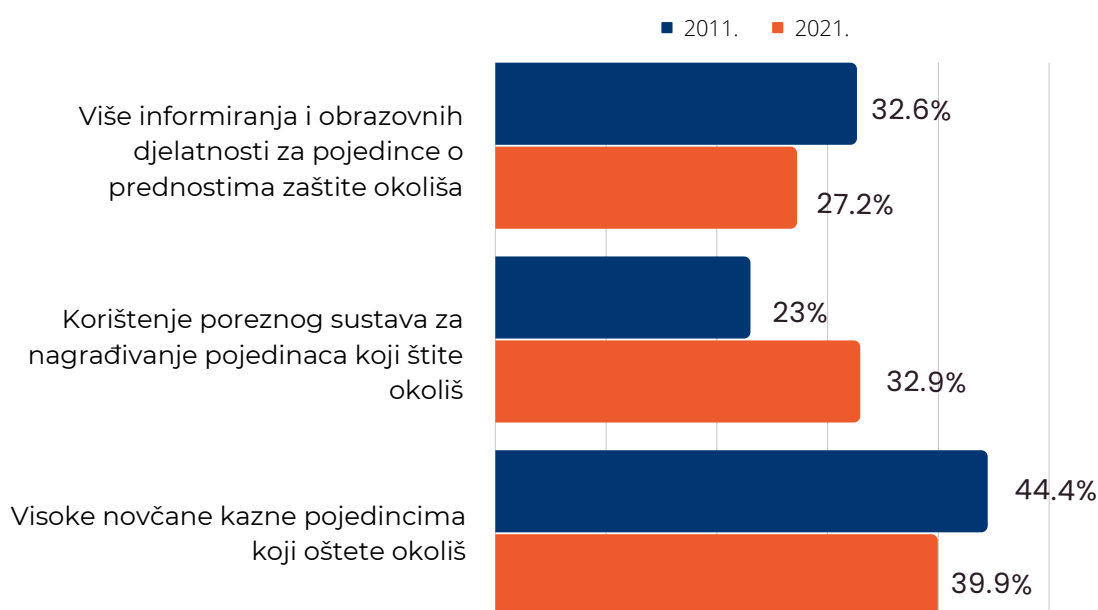
OCJENA ANGAŽIRANOSTI AKTERA U ZAŠTITI OKOLIŠA I BORBI PROTIV KLIMATSKIH PROMJENA



Ekološke organizacije, poput organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom okoliša i određenim aspektima borbe protiv klimatskih promjena, često su identificirane kao ključne institucije u procesima implementacije politika zaštite okoliša. Unatoč relativnoj prepoznatosti njihova rada u domaćem i međunarodnom kontekstu te globalnom rastu relevantnosti tematike klimatskih promjena i zaštite okoliša unazad deset godina, **istraživanjem je ustanovljena standardno niska stopa članstva u organizacijama i udruženjima koji se bave zaštitom okoliša, te kao i 2011. godine, iznimno niska razina sudjelovanja u organiziranim djelovanjima usmjerenih prema zaštiti okoliša.**

Što se tiče percepcije ispitanika o tome kako bi se trebalo postupati u smislu što ekstenzivnijeg uključivanja pojedinaca u zaštitu okoliša u RH, ispitanici preferiraju mehanizam novčanog kažnjavanja.

PREFERIRANI OBLICI INTERVENCIJE U PONAŠANJE POJEDINACA



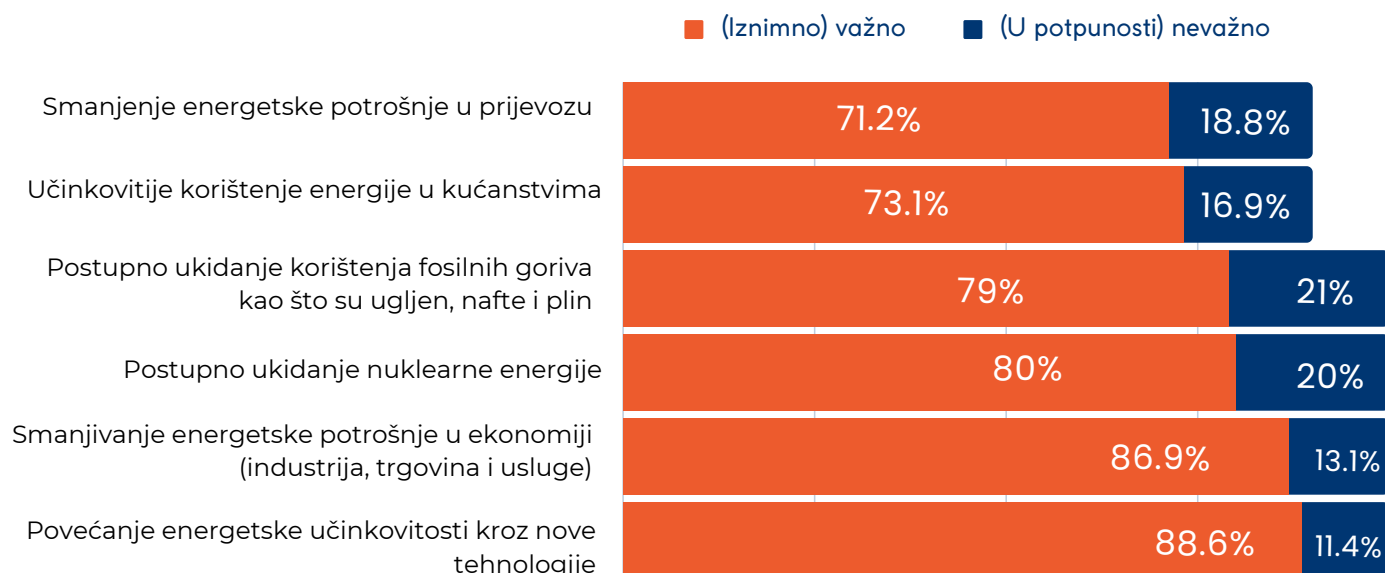
Nadalje, motiviranost za zaštitu okoliša ispitana je i skupom pitanja o spremnosti na materijalna odricanja za cilj zaštite okoliša. **Prema rezultatima je vidljivo kako su građani RH u relativno podjednakoj mjeri kao i 2011. godine nespremni prihvatiti smanjenje životnog standarda i plaćanje puno većih poreza (više od dvije trećine ispitanika je nespremno za ovakva odricanja), dok su istovremeno relativno spremniji plaćati više cijene, za što je ipak spremno tek manje od jedne petine ispitanika.**

Premda su u ovom sažetku rezultata navedeni nalazi koji u određenoj mjeri predstavljaju odnos pojedinca spram okoliša, **važno je istaknuti da se odgovornost za zaštitu okoliša i klime nipošto ne smije komunicirati kao pretežna odgovornost pojedinaca jer bi se time zanemarili razmjeri negativnog utjecaja koji dominantne gospodarske i društvene strukture imaju na degradaciju okoliša i klime.**

U nastavku će biti prikazani rezultati stavova i mišljenja o određenim aspektima nadolazeće energetske tranzicije, njezinim potencijalnim nositeljima u hrvatskom kontekstu te nekim drugim relevantnim aspektima prijelaza na niskougljično društvo, kao i određeni rezultati o iskustvu energetske siromaštva u Hrvatskoj.

Jedna od najznačajnijih promjena koja se zaziva kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini, odnosi se na energetske tranziciju koju u Hrvatskoj, prema rezultatima provedenog istraživanja, većina građana (preko 70%).

STAVOVI O VAŽNOSTI ODREĐENIH ASPEKATA ENERGETSKE TRANZICIJE



Građani (iznimno) važnim smatraju sve prikazane aspekte tranzicije, od smanjenja energetske potrošnje u prijevozu i ekonomiji, do učinkovitije uporabe energije u industrijskoj proizvodnji i kućanstvu. Pritom relativno najveću percipiranu važnost građani prepoznaju u dva aspekta energetske tranzicije - smanjenju potrošnje energije u ekonomskim procesima (86,9%) te povećanju energetske učinkovitosti uz pomoć novih tehnologija (88,6%), a što ispitanici ujedno ocjenjuju kao najvažnije aspekte nadolazeće energetske tranzicije.

Komparativno gledajući, procjena važnosti o postupnom odustajanju od fosilnih goriva (nafta, ugljen i plin) nalazi se tek u donjoj polovici spektra definiranih tema, pri čemu ipak visokih 79% ispitanika smatra ovaj proces (iznimno) važnim.



Potpuna integracija obnovljivih izvora energije u energetske sustave od ključnog je značaja za postizanje europske klimatske neutralnosti i smanjenje ukupnih emisija, a kako bismo to dostigli do 2050. godine, prema izvješću Njemačkog instituta za ekonomska istraživanja, Europa mora prijeći na potpuno obnovljivi energetski sustav do najkasnije 2040. godine.

Nužno je stoga razumijevanje i dovoljno široko javno prihvaćanje obnovljivih izvora energije, kao i njihovo prioritiziranje u ukupnom energetskom miks za zadovoljavanje budućih energetskih potreba.



Na stranici metar.door.hr objavljene su **"Smjernice za građane s ciljem povećanja udjela obnovljivih izvora energije u kućanstvima"**.

Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju kako hrvatski građani očekuju relativno puno od prosječnih građana, ali i od hrvatskog gospodarstva te lokalnih i nacionalnih upravljačkih struktura za koje predviđaju ulogu predvodnika energetske tranzicije.

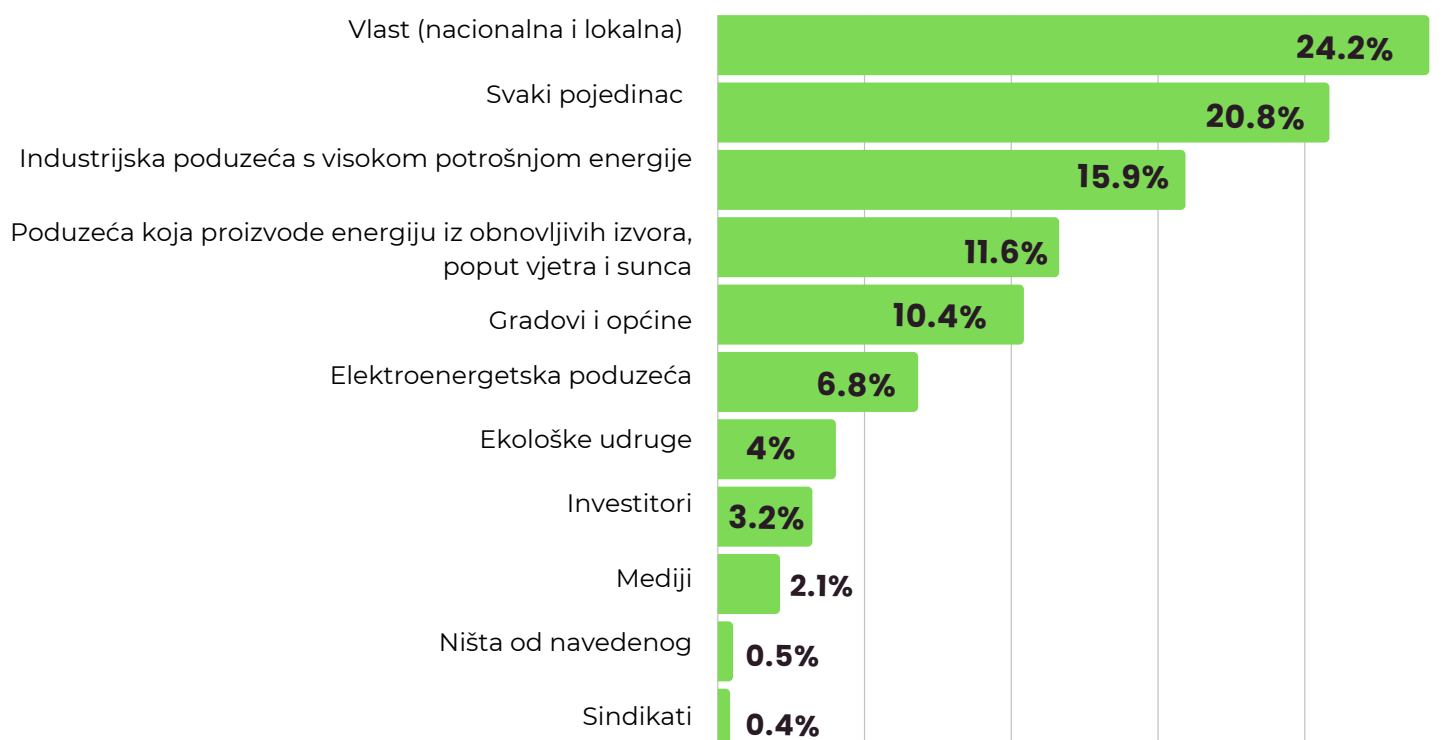
Pod energetsom tranzicijom uobičajeno se smatra prijelaz na održivije energetske sustave koje obilježavaju univerzalni pristup energetske usluga te pouzdanost i sigurnost opskrbe energijom koja se učinkovito proizvodi iz niskougljičnih izvora energije.

Međutim, energetska tranzicija istovremeno podrazumijeva da je prijelaz na održivije energetske sustave participativan, pravedan i uključiv. Time se osigurava da je globalna promjena u štetnim načinima proizvodnje i potrošnje primjereno popraćena općim smanjenjem društvenih nejednakosti i povećanjem sudjelovanja svih u postojećim i nadolazećim tranzicijskim naporima, posebice društvenih skupina koje su najranjivije na štetne posljedice klimatskih promjena.



Građani očekuju od vlade, lokalnih vlasti i gospodarstva da budu predvodnici u energetskej tranziciji

PERCIPIRANI NOSITELJI ENERGETSKE TRANZICIJE



U više od 60% ukupnih slučajeva odabiranja dominantnih silnica tranzicije spominju se tek tri aktera kao najvažnija, a to su nacionalna i lokalna vlast (24,2%), pojedinac (20,8%) i industrijska poduzeća s visokom potrošnjom energije (15,9%).

Prethodni rezultati postaju značajniji ako se usporede s prethodnom ocjenom angažiranosti različitih aktera u borbi protiv klimatskih promjena i zaštiti okoliša, pri čemu je najveći udio ispitanika upravo za tri prethodno navedena aktera izjavio da ne čine dovoljno. **Istovremeno, neki ključni akteri o kojima često ovisi spomenuta participativnost i uključivost toliko dalekosežnih poduhvata, kao što su mediji (2,1%), gradovi i općine (10,4%) te ekološke udruge (4,0%), u velikoj su mjeri zanemareni kao mogući nositelji energetske tranzicije.**



Energetska tranzicija mora biti pravedna i smanjivati energetska siromaštvo

Kako bi se osigurala osjetljivost procesa energetske tranzicije na društvene nejednakosti, u svijetu i posebice Europi sve su glasniji zahtjevi za uključivanje politika smanjenja energetske siromaštva u nacionalne strategije energetske tranzicije.

Tako se sve više u službenim dokumentima, osim mjera ublažavanja klimatskih promjena te mjera prilagodbe na njih, naglašava potreba za osiguravanjem univerzalnog pristupa održivoj, sigurnoj i povoljnoj energiji. Također, trenutačna zbivanja na globalnom tržištu energije također doprinose rastućoj potrebi za osiguravanjem dostatne i kvalitetne opskrbe energijom, posebice kućanstvima koja su najviše ugrožena predviđenim rastom cijena energenata te posljedično ugrožena energetskim siromaštvom.

Uzroci energetske siromaštva su rast cijena energije, uključujući i upotrebu relativno skupih energenata, pad prihoda i osobno siromaštvo te degradacija stambenog fonda (loša energetska učinkovitost) koji se ne obnavlja u onoj mjeri u kojoj bi mogao ili trebao.

Kao odgovor na poteškoće i poremećaje na globalnom energetskom tržištu uzrokovane ruskom invazijom na Ukrajinu, Europska komisija predstavila je plan **REPowerEU** za ušteda energije, proizvodnju čiste energije te diversificiranje opskrbe energijom.



Zbog raznih kontekstualnih čimbenika, energetska siromaštvo je izazovno jednoznačno definirati. To je jedan od razloga zašto u Hrvatskoj još uvijek ne postoji jedinstvena i prihvaćena definicija energetske siromaštva.

Više o ovoj temi može se saznati na izvorima:

door.hr, "[Analiza energetske siromaštva u Hrvatskoj](#)"

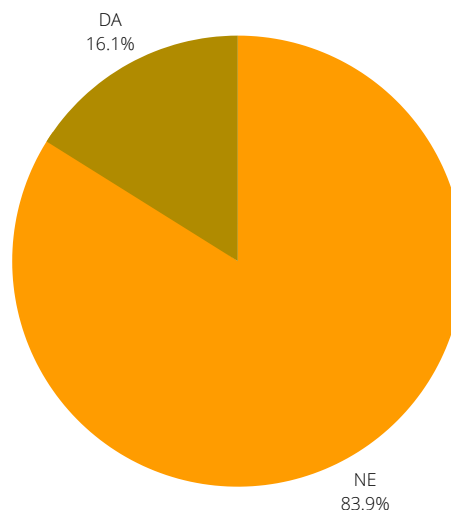
door.hr, "[Novi priručnici Savjetodavnog centra za energetska siromaštvo za razumijevanje i borbu protiv energetske siromaštva](#)"

mpgi.gov.hr, "[Program suzbijanja energetske siromaštva do 2025. godine na javnom savjetovanju](#)"

zgradonacelnik.hr, "[Svatko može biti na korak do energetske siromaštva. Kako to ublažiti i spriječiti](#)".

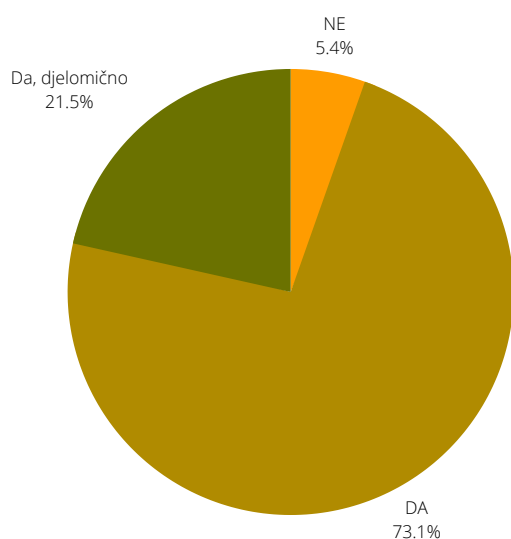
Pri pokušajima definiranja i ublažavanja energetske siromaštva važno je uzeti u obzir određene subjektivne aspekte proživljenog iskustva ovog specifičnog oblika siromaštva.

a) Prokišnjava li u Vašem stanu krov, je li stan vlažan ili su prozori, vrata ili podovi dotrajali i truli?

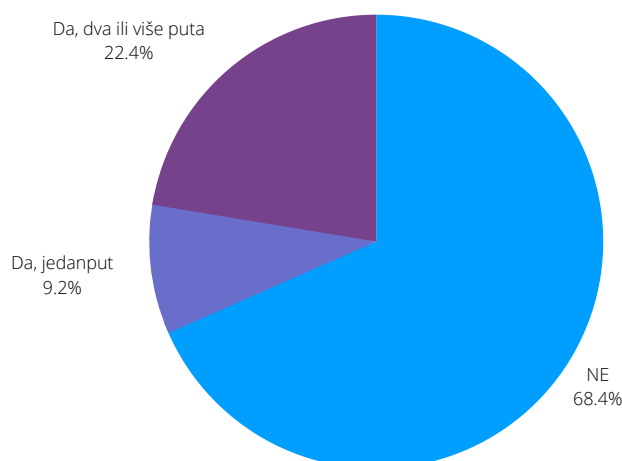


Pitanjima o aspektima proživljenog iskustva energetske siromaštva u sklopu istraživanja utvrđeno je kako 16,1% stanovništva u RH prijavljuje stambene nedostatke povezane s pojavom i nastankom energetske siromaštva, kao što su krov koji prokišnjava, vlaga, trulež i dotrajalost u elementima stambenog objekta itd.

b) Prema Vama, je li u Vašem stanu/kući dovoljno toplo tijekom zime (npr. Ima li vaša zgrada /kuća tehnički učinkovito grijanje i dostatnu izolaciju)?



c) Jeste li u posljednjih 12 mjeseci isključivo iz financijskih razloga kasnili s plaćanjem bilo kojeg računa za režije? (struja, plin, voda, grijanje...)



Za one koji, iz perspektive energetske siromaštva, žive u neadekvatnim stambenim uvjetima (a), kojima u kući ili stanu nije dovoljno toplo tijekom zime (b) ili koji imaju problema s plaćanjem računa za režije (c) možemo pretpostaviti veći rizik upadanja u skupinu energetski siromašnih prije nego li kod onih koji se na ta pitanja izjašnjavaju negativno ili tek u određenoj mjeri.

Zaključak

Ovom analizom utvrđeno je kako se **briga za okoliš kod stanovnika RH u zadnjih deset godina povećala**, barem ako je suditi prema tome koliko su danas stanovnici RH općenito zabrinuti za okoliš, pri čemu, za razliku od 2011. godine, ispitanici koji su vrlo zabrinuti pitanjima okoliša danas čine natpolovičnu većinu. Međutim, iako nije bilo moguće usporediti opću razinu razumijevanja nekih aspekata klimatske krize danas i razumijevanja kakvo je bilo prije deset godina, te iako se takvo „razumijevanje“ iz ovog istraživanja može iščitati samo neizravno, ono je danas na prilično velikim razinama u određenim slučajevima.

Međutim, iako ispitanici relativno realno procjenjuju utjecaj klimatskih promjena na svijet i Hrvatsku, usprkos detektiranom nerazumijevanju njezinih temeljnih uzročnika, postavlja se pitanje prati li zaista spomenuta zabrinutost za okoliš i razumijevanje u dovoljnoj mjeri svijest o znanstveno ustanovljenim opasnostima klimatske krize i "business-as-usual" scenarija, kao i njihova vlastita iskustva, što je posebno indikativno ako se podsjetimo da gotovo trećina ispitanika prijavljuje da je njihovo susjedstvo samo unazad godinu dana bilo jako pogođeno ekstremnim vremenskim pojavama.

U svakom slučaju, možemo zaključiti kako **opća razina zabrinutosti za okoliš u uzorku ne priča cijelu priču**, što je vidljivo iz visoke razine prioritiziranja prvenstveno ekonomskih, a onda i raznih drugih tema pred pitanjima zašti-

te okoliša, pri čemu **pitanje okoliša komparativno gledajući gubi na važnosti u očima stanovnika RH unazad deset godina** te, s jedne strane, pada za jedno mjesto na listi najvažnijih društvenih problema u Hrvatskoj što, s druge strane, zasigurno i govori nešto o prethodno spomenutoj razini „razumijevanja“ klimatske krize.

Ovim istraživanjem također smo uspjeli zahvatiti promjene u motivaciji i određenim pro-okolišnim ponašanjima. **Znakovit je pad razine jednog aspekta osobne motiviranosti koji se odnosi na slaganje s tvrdnjom „Ima važnijih stvari u životu od zaštite okoliša“**, što ujedno predstavlja i jedino smanjenje motiviranosti na promatranom instrumentu.

Bez obzira na to, ukupno gledajući, možemo govoriti o donekle pojačanoj internalizaciji pro-okolišnih vrijednosti unutar referentnog razdoblja. Ne iznenađuje stoga ni nalaz da **ispitanici unutar promatranog razdoblja ne prikazuju značajno veće razine pro-okolišnog djelovanja, kako na razini svakodnevnog ponašanja, tako i na razini organiziranog djelovanja**.

Postavlja se stoga pitanje je li izostanak prikladnog djelovanja za zaštitu okoliša, ali i izostanak promjene u motivaciji koja bi bila usklađena s hitnošću klimatske krize, rezultat izostanka razumijevanja budućih rizika i trenutnih štetnih pojava klimatskih promjena ili pak rezultat izostanka fizičke i društvene infrastru-

kture koja bi posredovala takvom ponašanju.

Ono što je također znakovito jest da bi takva interpretacija, ako je bilo koja od prethodno navedenih pretpostavki točna, označavala situaciju u kojoj **ispitanici veći naglasak stavljaju na pristup strukturnim rješenjima, bilo da se radi o formalnim i neformalnim obrazovnim programima i sustavnim intervencijama usmjerenim ka povećanju razumijevanja klimatske krize ili bilo da se radi na izgradnji primjerene infrastrukture i institucionalnog okvira za djelovanje na dobrobit okoliša na društvenoj razini.**

Da ispitanici procjenjuju da je odgovornost gospodarskih aktera te aktera vlasti veća od one „običnih građana“ vidljivo je na nekoliko različitih mjernih instrumenata, a što označava **poželjan odmak od ponekad predominantno individualističkih shvaćanja pristupa zelenim temama, najčešće shvaćenih kroz paradigmu zelenog konzumerizma i/ili oslanjanja na sporadične bihevioralne promjene na razini pojedinca prije nego li na koordinirana, sustavna rješenja na razini društva te pravednu (re)distribuciju odgovornosti i mogućnosti za primjereno djelovanje.**

Nalaz da ispitanici, s jedne strane, većinski ocjenjuju kako Hrvatskoj treba ekonomski rast kako bi se uspješno borila protiv klimatskih promjena te da, s druge strane, većinski prepoznaju mnoge štetne posljedice neobuzdanog ekonomskog rasta po društvo i prirodni okoliš, svjedoči o kompleksnosti ispitiva-

nog fenomena sadržanog u konceptualnim temeljima kritike ekonomskog rasta.

U konačnici, potreba za temeljitom promjenom očituje se kroz veliku razinu prihvatanja mnogih operacionaliziranih aspekata energetske tranzicije, iako nam njezina realizacija u Hrvatskoj, a zatim i jasnije određivanje od strane hrvatske javnosti tek predstoji.

U svakom slučaju, **rezultati predstavljeni u ovom istraživanju mogu poslužiti kao početni korak u znanstvenom razumijevanju relevantnih kulturnih obrazaca te, u strateškom smislu, pri postavljanju ambicioznih, ali realnih puteva za ostvarivanje tranzicijskih ciljeva pravedne i uključive tranzicije u održiviju budućnost.**

Cik, Tomislav (2021). „Izgubljeno desetljeće: Stavovi i mišljenja o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i energetskej tranziciji u Republici Hrvatskoj“, Preuzeto s: https://metar.door.hr/wp-content/uploads/sites/11/2022/01/ISSP-Okolis-IV-izvjestaj_final.pdf

Domazet M, Ančić B (2013). Trenutne cijene i radna mjesta ili zajednička budućnost? nemogući izbor u Hrvatskoj 2013. godine. Društvo za oblikovanje održivog razvoja. Preuzeto s: <https://door.hr/wp-content/uploads/2016/06/Trenutne-cijene-i-radna-mjesta-ili-zajedni%4%8dka-budu%4%87nost.pdf>

Društvo za oblikovanje održivog razvoja (2022)., "Novi priručnici Savjetodavnog centra za energetske siromaštvo za razumijevanje i borbu protiv energetske siromaštva", Preuzeto s: <https://door.hr/novi-prirucnici-savjetodavnog-centra-za-energetsko-siromastvo-za-razumijevanje-i-borbu-protiv-energetskog-siromastva/>

Hrvatski sabor (2020). „Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu“, Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_46_921.html

IPCC, 2022: Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, 3056 pp., doi:10.1017/9781009325844., Preuzeto s: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2022). „Statističko istraživanje o otpadu od hrane“, Preuzeto s: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/otpad-registri-oneciscavanja-i-ostali-sektorski-pritisci/gospodarenje-otpadom-13>

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine (2021). „Program suzbijanja energetske siromaštva do 2025. godine na javnom savjetovanju“, Preuzeto s: <https://mpgi.gov.hr/vijesti-8/program-suzbijanja-energetskog-siromastva-do-2025-godine-na-javnom-savjetovanju-14109/14109>

Project Drawdown (2022). „Table of solutions“, Preuzeto s: <https://drawdown.org/solutions/table-of-solutions>

Ritchie, Hannah (2020). „Less meat is nearly always better than sustainable meat, to reduce your carbon footprint“, Preuzeto s: <https://ourworldindata.org/less-meat-or-sustainable-meat>

Rogulj, Ivana, Kuhar, Miljenka i Eppert, Matija (2021). „Analiza energetske siromaštva u Hrvatskoj“, Preuzeto s: <https://door.hr/wp-content/uploads/2021/08/Analiza-energetskog-siromastva-u-RH.pdf>

Australian Psychological Society (2022). "The psychology of climate change denial", Preuzeto s: <https://psychology.org.au/community/advocacy-social-issues/environment-climate-change-psychology/resources-for-psychologists-and-others-advocating/the-psychology-of-climate-change-denial>

Zgradonačelnik.hr (2022). "Svatko može biti na korak do energetske siromaštva. Kako to ublažiti i spriječiti", Preuzeto s: <https://www.zgradonacelnik.hr/servisne-informacije/svatko-moze-biti-na-korak-do-energetskog-siromastva-kako-to-ublaziti-i-sprijeciti/662>